

Bárdos Judit:

Az írás elpusztíthatatlan vágya

Edith Bruck: Az elveszett kenyér. Fordította Lukácsi Margit. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2021, 155 oldal, 3499 Ft

„Mondd el, nem fogják elhinni, de ha túléled, mondd el helyettünk is” – mondják Ditzkének. De a könyv mégsem egy szokásos holokauszt-regény, vagy holokauszt-memoár, bár röviden leírja a sokgyerekes tiszántúli zsidó családból származó Bruck Edith egész életét, benne a dachauai és bergen-belseni koncentrációs tábor szörnyű hónapjait is. Nem részletez mindent, csak kinagyít egy-egy képet: akadt egy német, aki szólt, hogy álljon jobbra a szelektáláskor, és azt a pillanatot később, amikor már majdnem feladta az erőltetett menetet, de Judit nővére továbbvonszolta a sárban. És azt a jelenetet, amikor egy német katona őt véresre verte, ám Judit a védelmére kelt, és akkor, meglepetésükre, a katona azt mondta, értékelve Judit bátorságát, hogy ha egy zsidó nő képes kezét emelni egy németre, akkor megérdemli, hogy éljen, és felsegítette Edithet a földről.

De hazatérve a nővérek nem találják a helyüket. Szüleiket és öccsüket elpusztították, a házukat kirabolták, beszennyezték. Tudták, hogy oda soha többet nem térnek vissza. Úgy érzik, szakadék nyílt köztük, és azok között, akik nem éltek át mindazt, amit ők. A magyarok nem tudnak velük mit kezdeni, félnek a bosszújuktól, „valami eltörött”. Már akkor eltörött, amikor az édesanya a bedagasztott cipókat nem tudta betenni a kemencébe, mert csendőrök jöttek értük és elhurcolták őket. De már 1944 előtt sem érezte magát otthon a család az ultraortodox zsidók között a faluban. És a kenyérrel együtt minden végleg elveszett. A hazatérés után Edith, hogy legyen előtte kiút, írni akar, magyarul. Néhány hónap itthon elég ahhoz, hogy a testvéreiktől is eltávolodjanak, köztük se érezzék magukat otthon. Pesten élő Mirjam nővérük ridegen viselkedik velük. Nővérük, Sára és férje sem örül a hazatérő két húgnak. Bátyjuk, Dávid más utat, egy biztos házasság révén szánja Edithnek. Edith Judittól is elszakad. Judit kivándorol Palesztínába. Edith úgy érzi, nincs helye az egymással küzdő angolok és arabok között sem, és nem tud héberül írni. Később mégis a kivándorlást választja, ám valóban nem találja a helyét abban a militarista légkörben, ahol az ember előbb tanul meg lőni, mint járni.

Folyamatosan ott van benne az írás vágya - „elpusztíthatatlan: itt van bennem és senki el nem törölheti”. Csak még nincs meg hozzá a megfelelő nyelv. Egy hozzá hasonló gyökértelen emigránsokból álló táncsoporttal turnézik szerte Európában. Amikor Nápolyba, ebbe a lebombázott, lepusztult, ám emberi városba érkeznek, végre úgy érzi, visszatértek a világba a

színek, a zene, az élet. Minden mosolyog. Ez az ő országa. A napsütésé, a tengeré, az elbűvölő tájé és a történelemé. Az olasz kultúráé, melyet addig csak a neorealizmus filmjeiből ismert. Rómában abbahagyja a táncot és olaszul kezd tanulni. Itt végre otthonra lel és megtalálja a nyelvet, az írás számára lehetséges nyelvét. „Új szavak kellenének, arra is, hogy elmeséljük Auschwitzot, új nyelven, egy olyan nyelven, amelyik kevésbé sebez meg, mint az anyanyelvem.” Rómában találkozik későbbi férjével, Nelo Risi forgatókönyvíróval, akivel azután több mint hatvan évet tölt együtt, annak haláláig. Olasz író, forgatókönyvíró lesz.

Nem itt van a helye annak, hogy felsoroljam Edith Bruck többi, magyarul is megjelent művét (a *Ki látott engem?* volt az első, a legismertebb), nagy tekintélyét Olaszországban és a világban, amiről az is tanúskodik, hogy legutóbb a pápa meglátogatatta római otthonában. A holokausztt egyik legjelentősebb, még élő tanújaként és megörökítőjeként tartják számon mindenütt. Rám ezúttal az volt katartikus hatással, hogy tömören, egy karcsú kisregényben össze lehet foglalni mindent, ami lényeges, abból a szempontból, hogy mit jelent a nyelv, az írás nyelvének megtalálása. És ez az otthonra találás is.

A könyvet Lukácsi Margit kitűnő fordításában olvashatjuk.

Élet és irodalom, 2022. május 13. 21. o.